

М. О. Кириченко, Д. В. Малєєв [та ін.] ; ДонОблППО. Київ, 2022.
С. 17–22.

О. І. Пометун,
доктор педагогічних наук,
професор, головний науковий співробітник
(Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ)
e-mail: opometun@gmail.com

Створення інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство» як методичний кейс імплементації Державного стандарту базової середньої освіти

Сучасний світ поступово все більше глобалізується, а отже, набуває рис інтеграції, яку спостерігаємо у різних сферах суспільного життя. Це обумовлює і необхідність інтеграції в освітньому процесі насамперед як системного об'єднання, з'єднання, наближення навчального матеріалу окремих предметів чи дисциплін в єдине ціле. Важливість запровадження інтегрованого підходу в освіті задекларована в останніх керівних документах української освіти, зокрема у Концепції Нової української школи, Державному стандарті базової середньої освіти [1], де він розглядається як основа конструювання цілісного освітнього процесу і розв'язання актуальних освітніх завдань, зокрема й у навчанні історії та громадянської освіти.

Інтегрований підхід в освіті насамперед потребує інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання змістових елементів, результатом якого мають бути цілісні знання різних рівнів: про дійсність, про природу, про суспільство або з тієї чи іншої освітньої галузі, предмета, курсу, розділу чи теми. Тенденцією останнього часу є перехід від внутрішньопредметної інтеграції (зв'язки між блоками змісту в одному предметі, розділі) до міжпредметної інтеграції. Вона може бути внутрішньогалузевою та міжгалузевою (залежно від того, який зміст інтегрується) і вимагає поєднання програмного матеріалу за певними принципами з урахуванням змісту різних навчальних предметів і галузей знань.

Така інтеграція зазвичай оформлюється у вигляді інтегрованого курсу і передбачає разом із власне змістовою (контентною) інтеграцією діяльнісну (тобто застосування у навчанні видів і форм діяльності учнів, які є міжпредметними) і ціннісно-сміслову (тобто спрямованість курсу на формування в учнів ставлень і смислів, які є важливими для всіх об'єктів і явищ дійсності, що складають інтегрований зміст) [2]. Для створення цілісного освітнього продукту,

яким є інтегрований курс, важливою є розробка вихідних принципів здійснення інтеграції.

У 2021–2023 рр. авторськими колективами співробітників відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України було розроблено модельну програму інтегрованого курсу з історії та громадянської освіти для 5–6 класів «Досліджуємо історію і суспільство» [3] і відповідні підручники. Курс поєднує в собі елементи історичної, правової, економічної, соціологічної, політологічної, етичної, соціально-психологічної інформації, елементи природознавчих, літературних та математичних знань і, таким чином, реалізує внутрішньогалузеву і міжгалузеву інтеграцію.

Здійснена інтеграція насамперед спиралась на принцип об'єднання елементів інформації з предметів/наук навколо виокремлених стрижневих системостворюючих категорій чи ідей змісту, що дають змогу досліджувати їх під кутом зору різних предметів/галузей знань із послідовним, глибоким і багатогранним розкриттям процесів і явищ, що вивчаються. Такі категорії відбирались на основі змісту громадянської та історичної освітньої галузі за Державним стандартом. Наприклад, до них було віднесено такі, як: історія, хронологія, історичний час і простір, причина, наслідок, подія, явище, процес, діяльність людей та її результати, зміни в житті суспільства тощо. У програмі, а потім у підручниках ці ідеї та категорії розкривались на конкретному матеріалі з відповідного предмета/предметів. Зокрема, поняття історичний простір пояснювалось на матеріалі історичних подій, водночас супроводжувалось формуванням уявлень учнів про сучасний світ в його історико-географічному вимірі, тобто з позиції взаємодії людини і природи. Наприклад, у темі в 5-му класі, де учень має навчатись мислити геопросторово, орієнтуватись у соціально-історичному просторі, поєднаний матеріал з географії (поняття «простір», «природні умови», «територія» та ін.), історії (поняття «історичний простір», «природні умови розвитку цивілізації»), соціології («життєвий простір», «громадський простір», «вільний доступ до громадського простору») [4: 25–27]. Внаслідок такого підходу учням було забезпечено можливість опанувати зміст освітньої галузі за вимогами Державного стандарту. Такі приклади знаходимо у більшості параграфів підручника. Це дозволяє стверджувати, що інтеграція серйозно збільшує інформативну ємність уроку.

Логіка поєднання елементів змісту різних предметів вибудовувалась за принципом органічного взаємопроникнення, природного взаємозв'язку навчальних предметів (розділів і тем

з різних наук). Наприклад, поняття «історичні джерела» пов'язано у курсі з поняттям «інформація», «джерела інформації», на чому базується відпрацювання навичок аналізу джерел та їхньої оцінки [4: 39–46]. В основу такої логіки було покладено постійний перехід від минулого до подій і явищ сучасності, коли в минулому шукаємо зародки сучасності, а у сучасності – прояви минулого.

Нарешті, під час створення курсу було реалізовано вже названий принцип поєднання контент-орієнтованої, діяльнісної та ціннісно-сислової інтеграції. Це відображено у програмі курсу, де поданий не лише перелік змістових сюжетів курсу, а і рекомендовані види діяльності учнів на уроках. У підручниках ці види діяльності перетворені на завдання. Також підручники з курсу за допомогою назв параграфів (у вигляді запитань), завдань і запитань до візуальних джерел, до тексту та документів орієнтують учнів на цінності і смисли, які варто формувати в учнів. Наприклад, у 6 класі пропонується параграф «Чому і як відбулись греко-перські війни», пункт параграфа «Як героїчно оборонялися греки при Фермопілах», а на обговорення учням виносяться питання: «Чому в минулому й нині держави воюють між собою? Які наслідки зазвичай мають збройні конфлікти держав? Які чинники, на вашу думку, впливають на перемогу тої чи іншої сторони у війні? У чому проявився героїзм трьохсот спартанців? Чому вони не відступали? Що допомогло малочисельній армії греків перемогти персів?» [5: 128–132].

Досвід розроблення інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство» з історії та громадянської освіти дозволяє визначити основні етапи створення вмісту таких курсів, який базується на Державному стандарті базової середньої освіти. Серед них такі:

- аналіз вимог Державного стандарту до результатів навчання учнів на тому чи іншому етапі;
- визначення міжпредметних наскрізних/системоутворюючих понять, категорій, ідей, що мають опановувати учні у конкретній темі у відповідності до завдань циклу освіти (адаптаційному, предметному, профільному);
- формування вмісту інтегрованої теми у модельній програмі та визначення конкретних результатів навчання учнів цієї теми.

Безумовно, для продовження такої роботи потрібні ґрунтовні дослідження насамперед питань проектування і використання засобів навчання, методики організації навчання та оцінювання результатів навчання інтегрованих курсів з урахуванням їх специфіки.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт базової середньої освіти : постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886 (дата звернення: 15.04. 2023).
2. Пометун О. І. Інтегроване навчання історії: підходи і проблеми. *Актуальні проблеми історичної освіти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (18 березня 2021 року, м. Херсон) / ХДУ. 2021. С. 51–55. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725054>.
3. Пометун О. І., Ремех Т. О., Малієнко Ю. Б., Мороз П. В. Досліджуємо історію і суспільство : 5–6 кл. (інтегрований курс) : модельна навч. програма для закл. заг. серед. освіти. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Hromad.ta.istor.osv.hal/Doslidzhuyemo.istoriyu.susp.5-6-kl.intehr.kurs.Pometun.ta.in.14.07.pdf>.
4. Пометун О., Малієнко Ю., Ремех Т. Досліджуємо історію і суспільство : підручник інтегрованого курсу для 5 класу закл. заг. серед. освіти. Київ : Освіта, 2022. URL: https://pidruchnyk.com.ua/1675-_doslid_istoriyi_pometun.html (дата звернення: 18.04. 2023).
5. Пометун О., Ремех Т. Досліджуємо історію і суспільство : підручник інтегрованого курсу для 6 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ : Освіта, 2023. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/2608-istoriia-6-klas-pometun-2023.html> (дата звернення: 18.04. 2023).

Н. О. Провальна,

методист ресурсного центру
підтримки інклюзивної освіти,
старший викладач кафедри
педагогіки та психології
(Волинський ІІПО, м. Луцьк)
e-mail: n.voitovych@vippro.org.ua

Формування інклюзивної компетентності вчителя НУШ в умовах неперервної освіти

Кожен учитель Нової української школи має вміти працювати з дітьми з особливими освітніми потребами, для яких створюються умови для навчання спільно з однолітками в рамках інклюзивного навчання. Інклюзивна освіта, як система освітніх послуг, що забезпечує реалізацію права на освіту осіб з особливими освітніми потребами (ООП), а також їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство, відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства.